

Jugokomunisti su ga ubili u Zagvozdu

FRA ZDENKO ZUBAC

(1911. – 1945.)

Bio je sposoban župnik, odan svome puku

► Piše: fra Ante Marić

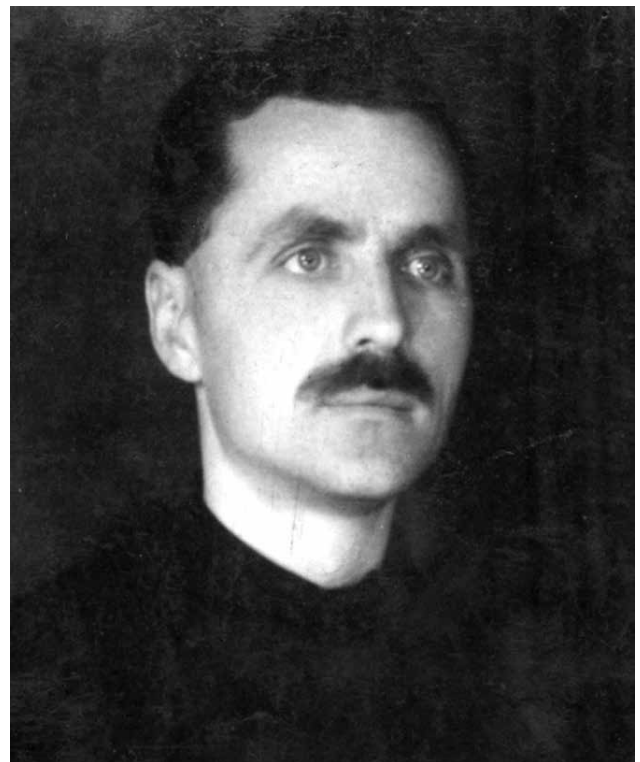
U Gradničima se 6. kolovoza 1911. pobožnoj obitelji Jure Zupca i Anice, r. Primorac, rodio sin. Odmah su ga sutradan 7. kolovoza odnijeli u župni dvor i u crkvu sv. Blaža i krstili ga. Nadjenuli su mu ime Andrija.¹ Već je od malih nogu u svojoj obitelji učio kršćanski život. Čim je prohodao, sa svojom je majkom, braćom i sestrama išao u crkvu i zanosno slušao propovijedi svoga župnika. U njemu kao da je već od kad zna za sebe bila misao i želja i sam biti fratar, i sam narodu propovijedati.

Školovanje

Andrija Zubac pošao je u pučku školu u Gradniće školske god. 1918./19. Razrednica te školske godine i danas se čuva u OŠ Gradnići. U školu je upisan u jesen 1918. i u razrednici se nalazi pod rednim brojem 61., a u glavnom je imeniku upisan pod rednim brojem 1265 kao Andrija Zubac, rim. katol. rođ. 1910.² u Gradničima od oca Jure, ratara, kb. 38. U prvom je razredu imao sljedeće ocjene: polazak škole 1, vladanje 1, nauk o vjeri 3, početna stvarna nastava 3, srpskohrvatski 3, račun 3, pjevanje 3, gimnastika 3 – ukupni uspjeh dv = dovoljan.³ U drugom je razredu 1919./20. prošao dobrim – db – 2, isto tako u trećem 1920./21. i četvrtom 1921./22.

U gimnaziji na Širokom Brijegu

Izrazio je svojim roditeljima želju da bi volio biti fratar, a oni su onda to prenijeli župniku te je Andrija išao



na Široki Brijeg i položio prijamni ispit nakon čega je primljen u Franjevačku klasičnu gimnaziju na Širokom Brijegu. U prvi se razred upisao školske god. 1923./24. Niži je tečajni ispit polagao 1926./27. školske god., nakon završenog IV. razreda gimnazije, ili niže gimnazije.

Školske god. 1927./28. Andrija je V. razred gimnazije. Razredni mu je starješina dr. fra Marjan Zubac. U razredu je 18 internista – sjemeništara, a on nakon prvog tromjesečja te godine ima sljedeće ocjene: vladanje 4, vjeronauk 4, hrvatski 4, latinski 2, grčki 3, francuski 3,

¹ Matica krštenih župe sv. Blaža, Gradnići, sv. 1903. – 1913., str. 151., br. 6.

² To je pogriješka, Andrija je rođen 6. kolovoza 1911.

³ Za uspjeh u pojedinim predmetima i za konačan uspjeh ocjenjivalo se: vrlodobar – vdb – 1; dobar – db – 2; dovoljan – dv – 3; nedovoljan – ndv – 4. Za vladanje su bile ocjene: vrlodobre – vdb – 1; dobro – db – 2; prilično – prl – 3; loše – 4. Za polazak su ocjene: vrlo marljivo – vm – 1; marljivo – m – 2; prekidao – prk – 3; nemarno – nbem 4.

zemljopis 3, povijest 3, matematiku 3, prirodopis 2. Nije izostao nijedan sat.⁴

Oblačenje i novicijat

Nakon svršenog šestog razreda gimnazije školske god. 1928./29. stupa u franjevački red oblačenjem na Humcu 3. kolovoza 1929. Redovničko im odijelo oblači i u red ih prima provincijal fra Dominik Mandić. »Andrija Zubac, sin Jure i Anice r. Primorac, rođen u Gradnicima 6. 8. 1911. – fra Zdenko.«⁵ Tako je Andrija Zubac Jurin iz Gradnića postao hercegovački franjevac fra Zdenko Zubac. Nakon isteka novicijatske godine svoje prve jednostavne zavjete polaže 4. kolovoza 1930. na Humcu.

Nastavak i svršetak gimnazije na Širokom Brijegu

Gimnazijsko izvješće br. 3. za školsku god. 1930./31. zatječe ga u VII. razredu gimnazije na Širokom Brijegu. Razredni mu je starješina dr. fra Oton Knezović. Završio je VII. razred sa svojim kolegama:

»Andrijanić L. Josip fra Želimir

Buntić Š. Mate

Granić I. Grgo fra Srečko

Kordić J. Stanko fra Ratimir

Lučić T. Franjo fra Tihomir

Nuić S. Petar fra Albert

Soldo T. Jakov fra Tugomir

Vlašić I. Damjan fra Humilis

Zlopaša M. Mate fra Roland

Zubac J. Andrija fra Zdenko

Polažu popravni ispit u rujnu:

Grubišić F. Silvije fra Strahimir iz ma-

tematike

Šarac B. Stanko iz matematike i filozofije

Nema prava na pohađanje škole po § 53 Zakona za srednje škole:

Jelavić A. Srečko«⁶

Školske god. 1931./32. završio je VIII. razred. Razredni mu starješina bijaše dr. fra Radoslav Vukšić.⁷

»VIII. razred

Svršili su razred:

Andrijanić L. fra Želimir

Buntić Š. Mate

Granić I. fra Srečko

Grubišić F. fra Strahimir

Lučić T. fra Tihomir

Nuić S. fra Albert

Soldo T. fra Tugomir

Vlašić I. fra Humil

Zlopaša M. fra Roland

Zubac J. fra Zdenko

Polažu popravni ispit u lipnju:

Šarac B. Stanko iz fizike

Polažu razredni ispit (§ 52):

Kordić J. fra Ratimir«⁸

Fra Zdenko je imao zdravstvenih poteškoća. U to vrijeme sličnih poteškoća imali su mnogi učenici i mladi bogoslovi. »Za polaganje višeg tečajnog ispita prijavilo se devet kandidata. Ispitni ih je odbor sve pustio da pristupe ispitu. Kandidat Andrija J. Zubac, fra Zdenko, obavijestio je ravnatelja da zbog bolesti ne može polagati u ovom roku viši tečajni ispit. Ispitni je odbor razmotrio njegove razloge i našao ih opravdanim te mu polaganje višeg tečajnog ispita odredio u lipanjskom roku sljedeće godine.«⁹

Pismohrana Provincije čuva dopis koji je dr. fra Marijan Zubac, profesor opće i narodne povijesti i zemljopisa i drugi prefekt sjemeništaraca od I. do VI. razreda, uputio provincijalu: »Mnogo poštovani! Jučer je pregledao dr. Grubišić (Jure, m. o.) klerike i našao da su Zubac i Granić slabiji. Zubac ima već otvoreni proces, a Granić jači katar. Zubca bi trebalo radi opasnosti od zaraze udaljiti kamo, a Granića radi oporavka.

Za Kordića i znate. Dakle bi se trebalo pobrinuti preko ferija za: Granića, Kordića i Zubca.«¹⁰

Početkom rujna iste godine (8. rujna 1932.) postoji i nalaz dr. Glavadanovića iz Mostara upućen dr. fra Dominiku Mandiću, provincijalu, u kojem stoji: »Fra Zdenko

Imao je raznih zdravstvenih teškoća, koje su mu znale ometati školovanje. Unatoč tomu trudio se i uspješno dovršavao postavljene zadaće.

⁴ Usp. »Sjednički katalog, Franjevačka gimnazija na Širokom Brijegu, Školska godina 1927./28.«, SP. SV. 72., folije 387. – 420.

⁵ fra Robert Jolić, *Novicijat hercegovačkih franjevaca*, Franjevačka knjižnica, Mostar 2009., str. 152.

⁶ Franjevačka klasična gimnazija s pravom javnosti na Širokom Brijegu, Treći izvještaj za školsku godinu 1930/31. Hrvatska tiskara F. P. u Mostaru, 1931. str. 25. Prvo je izvješće tiskano 1919., potom je Zemaljska vlada naredbom od 19. svibnja 1919. zapovjedila »da se Vladi u Sarajevo ima poslati statistika zavoda, koja će ići u zajednički izvještaj svih srednjih škola, a posebnih radi velikih troškova ne treba izdavati« (I. Izvještaj, Mostar 1919., str. 37.). U tom zajedničkom izvješću imamo 1923. ponovljeno izvješće iz 1919. Tako nastaje jedna kobna praznina od čitavog desetljeća, pa je to bilo razlogom da je ovo izvješće nazvano rednim brojem »tri«.

⁷ Četvrto gimnazijsko izvješće za šk. god. 1931/32. str. 25.

⁸ fra Ante Marić, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu, II.*, Franjevačka knjižnica, str. 535. – 536.

⁹ *Isto*, str. 536.

¹⁰ SP. SV. 96., 1932., folija 215.

Zubac, bogoslov, imade subfebrilne temperature sa opadanjem tjelesne težine. Prije je imao probadanje u prsima, a jednom je imao u ispljuvku krv. Od objektivnog nalaza kliničkog imade samo povećanu slezenu, tvrdu. Rendegenološki se može ustanoviti proširenje hilusnih žlijezda. Nalaz krvi povoljan. Mišljenje: fra Zdenko Zubac imade zatvoreni proces (nije zarazan za okolinu) ... Najbolje bi bilo da ga se za 1 godinu udalji od nauka ali da bude dobro hranjen i da se izlaže što manjem fizičkom radu; postoji mogućnost da će kroz pola godine ozdraviti uz povoljne prilike. Ako je to provedivo, dobro; a ako nije onda bi se moglo pokušati, da se što manje bavi naukom. Bilo bi šteta, da ga se sasvim isključi iz Reda, jer mu je bolest benigne naravi.«¹¹ Fra Zdenko nije pristupio maturi, već je to vjerojatno učinio kako je i zaključio ispitni odbor, u sljedećem lipanjskom roku.

O maturalnom ispitu te godine stoji u *Ljetopisu*: »8 – 13. juna (1932. m. o.) držan je niži tečajni ispit, 10 – 15. 6. viši teč. ispit. Na Veliku maturu nije radi boležljivosti pristupio fra Zdenko Zubac. Svi polagali latinski (predavao fra Živko Martić), nijedan grčki (predavao fra Arkanđeo Nuić). – Polagalo ih svega 8. Od usmenog polaganja oslobođen fra Roland Zlopaša...«¹²

Studij bogoslovije u Mostaru i Pesciji, vječni zavjeti, sveti redovi

U međuvremenu je već s kolegama polagao nekoliko puta jednostavne zavjete, počeo studij teologije u Mostaru na Franjevačkoj bogosloviji¹³ pa se tako približio svečanim zavjetima i odlasku za nastavak studija u inozemstvo, kako je tada i bio običaj u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji. »Zubac, fra Zdenko školske 1932/33. godine upisan je u Katalog Franjevačke teologije u Mostaru (f. 65, br. 10) kada je završio prvu, šk. 1933/34. g. drugu, šk. 1934/35. g. treću godinu studija. Studij je 1935/36. g. nastavio u inozemstvu jer uz njegovo ime nisu unesene ocjene (f. 76, b. 16). U Katalogu nije navedeno gdje je nastavio i završio studij.«¹⁴

Provincijal od Uprave franjevačkog samostana sv. Petra i Pavla u Mostaru 6. rujna 1933. dobiva pod službenim brojem 90. ishode glasovanja o bogoslovima koji trebaju pristupiti vječnim zavjetima. »Prema generalnim



Fra Zdenko Zubac negdje u Italiji kao bogoslov

konstitucijama br. 93. diskreditorij na svojoj redovitoj sjednici za mjesec august 1933. tajno je izglasovao življenje i vladanje mjesnim našim braći klericima prosto zavjetovanim u svrhu polaganja svečanih zavjeta.«¹⁵ Uz fra Zdenka tu su još fra Strahimir Grubišić, fra Srećko Granić, fra Ratimir Kordić, fra Tihomir Lučić, fra Humil Vlašić, fra Tugomir Soldo i fra Roland Zlopaša. Svi su dobili bijeli grašak.¹⁶

Dan poslije, 7. rujna 1933., fra Zdenko je pod redovničkim imenom fra Sidonius potpisao »Testificatio«, da svojevolutno i bez ikakve prisile ili straha želi položiti vječne zavjete. Svjedoci su njegovoj potpisanoj pismenoj izjavi fra Jerko Mihaljević i fra Ignacije Jurković svojim vlastoručnim potpisima.¹⁷ Svečane zavjete polaže 8. rujna 1933. u Mostaru i nastavlja sa studijem teologije na Franjevačkoj bogosloviji u Mostaru.

Pismohrana Provincije čuva i dokument Provincijala upućen 27. travnja 1935. generalu franjevačkoga reda, u kojem se »blaženog oca« moli da fra Zdenku podijeli

¹¹ SP. SV. 97., 1932., folija 197.

¹² fra A. Marić, *Franjevačka klasična gimnazija na Širokom Brijegu, II.*, str. 553.

¹³ Na teologiji je u Mostaru po rasporedu osoblja za 1933. od 20. travnja, potom 1934. od 21. svibnja i 1935. od 23. travnja.

¹⁴ Pavao Knezović, *Studij bogoslovije u Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji od 1860. do 1945.*, Franjevačka knjižnica, Mostar 2012., str. 861. o fra Zdenkovu uspjehu na teologiji u Mostaru.

¹⁵ SP. SV. 101., 1933., folija 29.

¹⁶ Tzv. Votiranje, tajno davanje glasa, tako da se za pozitivno dobije bijeli, a za negativno crni grašak. Grašak je bio umjesto ceduljica. Takvo glasovanje fratri zovu i »grašovanje«.

¹⁷ SP. SV. 101., folija 84.

dispenzu od nedostatka dobi za svećeničko ređenje,¹⁸ a također i prokuratoru franjevačkoga reda za istu stvar.¹⁹

Provincijal 11. lipnja 1935. pod službenim brojem 616 preuzvišenoga fra Alojzija, biskupa u Mostaru, izvješćuje da njegovi klerici »... koji su svršili treći tečaj bogoslovije, imaju sve dokumente, da budu zaregjeni za subdjakona, odnosno gjakona, odnosno za svećenika. Za subdjakona i gjakona fra Mutimir Ćorić. Za gjakona i svećenika: fra Srećko Granić, fra Silvije Grubišić, fra Ratimir Kordić, fra Vlado Vlašić, fra Rolando Zlopaša, fra Zdenko Zubac. Molim Vašu Preuzvišenost za dobrotu, da gornje zaredite u subotu 15. t. m. i u nedjelju 16. juna ove godine, a fra Mutimiru Ćoriću, date beneplacitum, da se zaredi za svećenika u Dubrovniku.«²⁰

Fra Zdenko je zaređen za svećenika 16. lipnja 1935. u Mostaru. Redenički ispit bio je u Mostaru 14. lipnja 1935., a fra Zdenko ga je polagao s fra Mutimirom Ćorićem, fra Silvijem Grubišićem, fra Humilom Vlašićem, fra Rolandom Zlopašom, fra Ratimirom Kordićem i fra Srećkom Granićem pred fra Lujom Bubalom, fra Jerkom Borasom, fra Pavom Dragičevićem i fra Antom Jelavićem.²¹

Dana 27. srpnja 1935. provincijal za njega i njegove kolege traži od direkcije jugoslavenskih željeznica »legitimacije za povlašćenu vožnju«,²² a sam fra Zdenko 29. srpnja 1935. uz provincijalov supotpis od Komande Mostarskog vojnog okruga traži »da bi dozvolio putovanje po inostranstvu u naučne svrhe u roku od dvije godine...«²³

Raspored osoblja od 16. travnja 1936. bilježi fra Zdenka izvan Provincije kao studenta teologije zajedno s fra Ratimirom Kordićem u Pesciji. Pismohrana Provincije čuva nekoliko dokumenata koji o tome svjedoče.²⁴ Iz »Collisvituli-a prope Pisciam, mense januarario 1936.« dolazi Provincijalatu »Relatio semestris pro studentibus« P. Zdenka Zubca i P. Ratimira Kordića. O fra Zdenku je mišljenje potpisanih profesora i odgojitelja veoma pozitivno: »optimo ingenio atque memoria praeditus, pari diligentia studiis vacat et proficit. Assidua observantia prosequitur disciplinam. Religiosus bonus, obediens atque in civili educatione perfectus.«²⁵ Provincijal se fra

Zdenku i fra Ratimiru javlja pismom 19. svibnja zanimajući se za njihov studij i planove te kada se žele vratiti u Provinciju. Upozorava ih da ne žure, već da studij završe, jer ih prijevremenim povratkom ovamo u jesen očekuje vojska. Pismo završava: »Mogu Vam javiti, da sam o vama od gvardijana i lektura dobio svjedočanstvo, koje je vrlo dobro u nauci i vladanju. To neka vam bude na čast, što niste dopustili, da narušite i sebe i provinciju.«²⁶ Provincijalu u Hercegovinu od provincijala iz Firence P. Seraphinusa Serafinia stižu dopisi s računima za fra Zdenkov i fra Ratimirov boravak i studij.²⁷

Služenje vojske

Nakon povratka u Provinciju fra Zdenko ide u vojsku 30. prosinca 1936. Vojni rok služi u Cetinju. Pismohrana Provincije čuva njegovo vojničko pismo provincijalu u kojem, između ostaloga, stoji: »Mnogopoštovani oče! Nadam se da Vam se posljednji put s Cetinja javljam. Još imam dvadeset dana, dok mi se navrši zadnji dan roka: nemam nade, da ću i dana prije moći izaći, a to zato što sam ja ovdje još uvijek sam od bogoslova, radnog osoblja



U starojugoslavenskoj vojsci

nema, pa me nema tko da zamjene. Da bih našao zamjenu, odmah bi mogao ići, ovako moram do zadnjega dana ostati. Ali nije šteta, dvadeset dana proći će brzo. Ja sam dobro kao i uvijek. Fali mi samo jedno – nisam u Hercegovini. Misu ne govorim ima više dana, već samo svetkovinom. Ne mogu dobiti poslužnika, a bez poslužnika ne smijem govoriti ... Od novaca nemam potrebe – ne trebate mi slati, jer mi može isteći do kraja ono što ste mi već poslali. Uz poštovanje mnogo Vas pozdravlja fra Zdenko. Cetinje 8 – VI – 37.«²⁸ Vojnu je službu završio 30. lipnja 1937.

¹⁸ SP. SV. 108., 1935., folija 75.

¹⁹ SP. SV. 108., 1935., folija 76.

²⁰ SP. SV. 108., 1935., folija 247.

²¹ SP. SV. 108., 1935., folija 271-272.

²² SP. SV. 109., 1935., folija 171.

²³ SP. SV. 109., 1935., folija 185.

²⁴ SP. SV. 109., folija 320 (molba generalu reda P. Leonardu M. Bellu od 10. kolovoza 1935. da izda obediencije za bogoslove koji vani studiraju, pa tako i za fra Zdenka Zubca, koji će s fra Ratimirom Kordićem studirati u Firenci; Folija 323, obavijest gvardijanu u Firencu od 11. kolovoza 1935. da k njemu na studij dolaze fra Ratimir Kordić i fra Zdenko Zubac.

²⁵ SP. SV. 114., 1936., folija 280-282.

²⁶ SP. SV. 115., 1936., folija 96.

²⁷ SP. SV. 115., folija 314-315. od 2. 7. 1936. i SP. SV. 117., 1936., folija 163. od 3. 11. 1936.

²⁸ SP. SV. 119., 1937., folija 288.

Na njivi Gospodnjoj u Hercegovini

Nakon svršetka vojske fra Zdenko je kapelan u Mostaru. U tu je službu nastupio 17. srpnja 1937., što se razaznaje iz provincijalova pisma Kraljevskoj banskoj upravi u Splitu koji traži da ga se unese u platni popis. Na mjestu duhovnoga pomoćnika zamijenio je fra Zvonku Mandurića.²⁹ Dana 6. listopada 1937. u Mostaru s uspjehom polaže jurisdikcijski ispit,³⁰ a 30. listopada 1937. pod službenim brojem 1333. za fra Zdenka je od biskupa Alojzija Mišića zatražena sv. jurisdikcija i sv. ap. misija za kapelana na Humcu. Biskup mu 6. studenoga 1937. službenim brojem Ordinarijata 1297/37. podjeljuje ove ovlasti.³¹ Istog je dana o tome provincijal fra Zdenka obavijestio pismeno,³² a 12. studenoga 1937. fra Zdenku na Humac stiže i službena obavijest (br. 1.391/37.) da ga je starješinstvo imenovalo »...organizatorom i duhovnikom Društva sv. Ante [=Katoličke Akcije]=/. Vi ste puni poleta i zanosa, a osim toga imate dosta spremne, pa se tvrdo nadamo, da ćete uz pomoć Božju postignuti željeni uspjeh.«³³

Fra Rudo Mikulić 4. prosinca 1937. u svezi s Društvom piše provincijalu: »Molbu šaljem na Vas, nikako je ne smijete odbiti. Iz dna srca žalim, da će ostati nepokriven Dom, a tu je mogućnost da ga pokrijem. Ja ne mogu da obletim, možda kada bi nategnuo svu snagu, da bi nešto i mogao. Od Vlade ja ne mogu se ničemu nadati. Zdenko je spreman po podne dati se na raspolaganje. Stoga Vas molim, da odmah mi pošaljete Soldu, jer on je zgodan. Neka mi dođe ovdje, pa ću s njime, sa Zdenkom i Bosiljkom za nedjelju dana ovo sve uglavnom obletiti.«³⁴

Uz zdravlje pritiskalo ga je i siromaštvo te povremene neopravdane želje puka. Ipak se nije tužio. Vjerno je služio na njivi Gospodnjoj sve dok ga jugokomunisti nisu uhitili.

Fra Zdenko je potom kapelan na Širokom Brijegu, kateheta je na Uzarićima, duhovni pomoćnik u Rakitnu, ali u svrhu dušobrižničke brige za Polja – Planinu, te propovjednik i isповjednik.³⁵ Službenim dopisom Provincijalata broj 450/40 od 25. svibnja 1940. fra Pavu Šimovića, dekana u Posušju, provincijal fra Krešimir Pandžić izvješćuje da za župnika u Rakitno dolazi fra Zdenko Zubac i ovlašćuje ga da ispred širokobriješkoga samostana nazoči predaji i primanju župnoga inventara.³⁶ Fra Zdenko je službu župnika u Rakitnu preuzeo 25. svibnja 1940. Narod, naviknut na prijašnjega župnika, bio je protiv promjene pa tako i novoga župnika. Fra Zdenko, poprilično načeta zdravlja, moli provincijala da ga riješi te službe i zbog naroda koji se buni, a i zbog njegova zdravlja.³⁷ U Pismohrani je Provincije iz toga vremena i liječničko uvjerenje o zdravstvenu stanju fra Zdenka Zupca.³⁸ »Na jesenskom zasjedanju Definitorija 20. VIII. 1940. uvažena je molba župnika u Rakitnu o. fra Zdenka Zupca da mu se dopusti premještaj pa smo ga imenovali samostanskim vikarom i duhovnim pomoćnikom na Širokom Brijegu. Dosadnjega samostanskoga vikara i duhovnog pomoćnika na Širokom Brijegu o. fra Bertu Dragičevića odredili smo da preuzme župničku službu u Rakitnu.«³⁹ Svojim dopisom 952/40. od 23. kolovoza Biskupski ordinarijat u Mostaru odobrava »... o. fra Zdenka Zubca za kooperatora župnika na Širokom Brijegu«⁴⁰.

Provincijal je izvijestio fra Zdenka o novoj službi obvezujući ga da se sporazumi sa svojim nasljednikom u Rakitnu i da se u »...redovitom roku uputite (se) na novo mjesto.«⁴¹ Na Širokom Brijegu fra Zdenko Zubac djeluje kao duhovni pomoćnik i vikar samostana. Na toj službi

²⁹ SP. SV. 120., folija 120., Mostar, 27. 7. 1937.

³⁰ SP. SV. 120., folija 366.

³¹ SP. SV. 121., 1937., folija 164.

³² SP. SV. 121., 1937., folija 165.

³³ SP. SV. 121., 1937., folija 189.

³⁴ SP. SV. 122., 1937., folija 6.

³⁵ Dispositio personalis in provincia Hercegovina pro anno Domini 1939., Mostar, Typographia croatica Franciscanae provinciae, 1939., str. 6.

³⁶ SP. SV. 130., 1940., folija 161.

³⁷ SP. SV. 130., 1940., folije: 262-263, 304-306a; SP. SV. 131., 1940., folije 39-41, 42, itd.

³⁸ SP. SV. 131., 1940., folija 67. Liječničko je uvjerenje na Širokom Brijegu 1. lipnja 1940. izdao dr. Jure Grubišić koji fra Zdenka već poznaje: »Pred četiri godine počeo je poboljevat i na plućima, a također i na žilcima se pokazuje smalaksalost ... Diagnoza: Bronchitis chron., rentg. hilusne žare i s desne i lijeve strane povećane. Neurosthema. Mišljenje: Iz prednjega sam nalaza pronašao da fra Zdenko Zubac ima katar na oba pluća, a osim toga boluje od dosta teške neurosthemije. Nije sposoban za težu službu niti napor bar za 1 – 2 godine.«

³⁹ SP. SV. 131., 1940., folija 137., Mostar, 23. VIII. 1940., Provincijalat, 807/40. U potpisu je fra Krešimir Pandžić, provincijal, a dopis je upućen Biskupskom ordinarijatu Mostar.

⁴⁰ SP. SV. 131., 1940., folija 147. U potpisu je biskup fra Alojzije Mišić.

⁴¹ SP. SV. 131., 1940., folija 145.

ostaje do kapitula 1943. kada je određen za župnika u Ružićima.⁴²

Pismohrana Provincije čuva nekoliko dopisa iz Ružića koje je župnik fra Zdenko Zubac poslao Provincijalatu.⁴³ Provincijal je svojim dopisom odredio da se u Ružićima održe duhovne vježbe za Goricu, Grude i Ružiće. Fra Zdenko moli provincijala da se duhovne vježbe održe u Grudama.⁴⁴ »Kod mene je vrlo nezgodno radi prenoćišta. O tome sam već razgovarao sa ostalima, te među nama ovamo neće biti nesporazuma, samo očekujemo od Vas, da nam to dopustite.«⁴⁵ Pod službenim brojem Provincijalata 537/44. od 22 srpnja 1944. fra Leo Petrović, provincijal, odgovara fra Zdenku Zubcu: »Glavno je da se učine duhovne ... Neka, veseli me, da ste se složili da duhovne vježbe budu u Grudama...«⁴⁶

Zadnji fra Zdenkov spis iz Ružića upućen Provincijalatu, koji čuva Pismohrana Provincije, jest njegovo pismo provincijalu fra Leu Petroviću. Evo toga pisma u cijelosti.



U prigodi mlade mise s obitelji

»†!

Mnogopoštovani oče!

Ne znam kada će ovo moje pismo stići do Vas, ali više ne mogu oklievati, da Vam se ne javim. –

Kako pošta ne ide ima već preko mjesec dana, viest

o povišenim misnim stipendijama stigla mi je tek polovicom studenoga. Tako sam za Mrtvi dan primao Mise prema predašnjem stipendiju. Više nego li obično primio sam tom zgodom prešnih računajući, da ću ih poslati u samostan, ili Vama. Međutim je nastao svaki prekid u saobraćaju. Tako kod mene još od Mrtvog dana stoje te prešne Mise, a sam im ne mogu kao takvima svima udovoljiti. Za one me druge ne boli toliko, koliko za ove. Zato Vam šaljem 60 (šezdeset) prešnih po 400.-, a da naplatite od onoga novca, kojega imam kod tajnika provincije. Ostale Mise sa stipendijam poslat ću, čim to bude moguće.

Ja i sva naša braća ovamo živi smo i zdravo. Do sada nemamo vanrednih poteškoća. Pučke sv. Mise sa propoviedima drže se redovito. Narod, osobito ženski, dolazi dobro. U mene, a i u mojih susjeda ispoviedi ima više nego lani. Isto se zapaža i u vršenju drugih kršćanskih dužnosti. To nas uvelike raduje i čini sretnima.

U mene se je u župi prije kratkoga vremena ponovno javio pjegavac, i bila su ubrzo tri smrtna slučaja, ali se je ograničio samo na jedan komšiluk, te ima nade da će ga nestati.–

Vrieme je ovamo vrlo kišovito, uporno poplava za poplavom, te se je polje jako nalilo. Za par dana, a možda i danas, mogla bi voda nahrupiti preko mosta na Prispi.–

Ako bi imali prigodu, molio bih Vas, da me obavijestite o primitku ovoga pisma.–

Isto tako, molim Vas, da saobćite fra Berislavu, da su njegovi kod kuće zdravo, te da se osjećaju dobro.

Mnogo pozdravite svu našu braću u samostanu, a Vas na osobiti način pozdravlja i sinovski duboko poštuje u Isusu i sv. Franji uvijek odani sin

Fra Zdenko

Ružići, 12. 12. 1944.«⁴⁷

Dva mjeseca poslije fra Zdenka Zupca, aktualnog župnika u Ružićima, uhitali su jugokomunisti i odveli iz župnoga ureda. Otada mu se gubi svaki trag. U tamnici ga u Ljubuškom susreće fra Janko Bubalo i o tome piše u *Apokaliptičnim danima*.⁴⁸

⁴² Dispositio personalis pro anno Domini 1943., str. 8.

⁴³ SP. SV. 140., 1043., folija 373., 22. IX. 1943., misne intencije; SP. SV. 142., 1944., folija 216. 1. ožujka 1944., šalje Provincijalatu mrtvačku milostinju; SP. SV. 142., 1944., folija 386. 13. 4. 1944., misne intencije.

⁴⁴ SP. SV. 143., 1944., folija 359., Ružići, 18. 7. 1944.

⁴⁵ Isto, u potpisu je fra Zdenko. Dokument je ispisan rukom.

⁴⁶ SP. SV. 143., 1944., folija 359., 12. 7. 1944. u potpisu je fra Leo Petrović, provincijal.

⁴⁷ SP. sv. 144., 1944., folija 594., pisano rukom. Na pismu je dodao tajnik provincije fra Bonicije Rupčić da su sv. mise provedene 17. XII. '44.

⁴⁸ »Dana 11. veljače (1945.) oko osam sati ujutro prigodom službenog izlaska svih zatvorenika na takozvani klozet u našem prizemlju pred našim vratima (jer se upravo pred njima na otvorenom nalazio i taj nazovi klozet) opazio sam kroz špijunku pok. fra Slobodana Lončara. Čekao je na red u skupini pet-šest zatvorenika. Tiho sam mu se javio. On se trznuo, okrenuo se i žalosno se zagledao u mene. Ja sam mu odmah bez ikakva uvoda i razgovora, rekao da se časovito pribere, pa da ću mu dati (sakramentalno) odrješenje. Kad sam mu to učinio, blago me i zahvalno pogledao. Zadnji put u životu! Isto sam učinio i s pok. fra Zdenkom Zupcem, koji je izveden poslije fra Slobodana iz slijedeće sobe. Izgledao je upravo majestetično! Krupan, elegantan, u habitu s fratarskim plaštem i crnom šubarom na glavi. Krasno

Fra Zdenkove službe u Provinciji

1. srpnja 1937. – 1. svibnja 1938. kapelan na Širokom Brijegu

1. svibnja 1938. – 25. travnja 1939. kapelan na Humcu

25. travnja 1939. – 25. svibnja 1940. kapelan na Širokom Brijegu

25. svibnja 1940. – 3. lipnja 1941. župnik u Rakitnu

3. lipnja 1941. – 15. srpnja 1943. vikar i kapelan na Širokom Brijegu

15. kolovoza 1943. – 13. veljače 1945. župnik u Ružićima.

Mučeništvo

Jugokomunisti su ga oko 13. veljače 1945. uhitili i ubili negdje oko Ljubuškog. Tijelo mu je pronađeno u masovnoj grobnici u Zagvozdu i 27. listopada 2006. identificirano u Splitu na Patologiji.

Identifikacija fra Zdenka Zupca

Rad na ekshumaciji ratnih stratišta iz Drugog svjetskog rata i poraća, kada su jugokomunisti načinili ratne zločine, Hercegovačka je franjevačka provincija započela nakon osnutka Povjerenstva za pripremu kauze mučenika. Zagvozdu je prvo stručno istraženo stratište na području Hrvatske na kojem su jugokomunisti učinili zločin. U ime Provincije sve je te radove vodio pročelnik povjerenstva za Pripremu kauze mučenika fra Ante Marić.

»U Mostaru 8. studenoga 2004. godine pod ur. br. 576./2004. provincijal fra Slavko Soldo dostavlja dopis sljedećeg sadržaja:
“Poštovana braćo!

Na sastanku Uprave Provincije održanom 4. studenoga 2004. u samostanu u Slanom, osnovano je Povjerenstvo za pripremu kauze mučenika. Za pročelnika povjerenstva određen je fra Ante Marić, a za članove po-

vjerenstva fra Bazilije Pandžić, fra Vendelin Karačić, fra Jozo Zovko, fra Jozo Vasilj i fra Branimir Musa.

U cijelom hrvatskom narodu i šire, naš samostan na Širokom Brijegu, uz to što je poznato Gospino svetište, upisan je u svijesti vjernika kao mjesto mučeničke smrti naše subraće. U razdoblju 1942. – 1945. partizani su ubili šezdeset i šestoricu fratara, članova naše Provincije. Godine 1945. ubili su trideset članova našega širokobriješkog bratstva u samostanu na Širokom Brijegu i oko njega, bez suda, samo zato što su katolički redovnici – žin odium fidei’.

Metkom u potiljak i spaljivanjem dvanaestorice profesora čuvene Širokobriješke gimnazije 7. veljače 1945. u samostanu na Širokom Brijegu, neprijatelji vjere htjeli su ubiti našu Provinciju upravo tu, u samostanu gdje je ona nastala. U godinama komunističke strahovlade nije se smjelo ni doći do skloništa u samostanskom vrtu, gdje su spaljena njihova tijela.

Ta vremena su iza nas. Vrijeme je da se svjedočanstvo vjere naše mučenički preminule braće predstavi Crkvi. Mnoštvo vjernika već ih štuje kao mučenike. Braći iz povjerenstva želim Božji blagoslov i mnogo uspjeha u njihovu radu.”⁴⁹

Jugokomunisti su ih u Zagvozdu sveukupno ubili 18. Mještani ih nisu pobacali u obližnju jamu, što je bilo lakše, nego su ih pokopali u zajedničku grobnicu na jednoj ledini. Tu su poslije rasli samo lišaj i mahovina, a stoka tu nikada nije odlazila pasti.

Osnutkom ovoga povjerenstva Hercegovačka je franjevačka provincija učinila izravni korak konačnom saznanju istine o svojoj ubijenoj braći. Ovim je dopisom utemeljeno Povjerenstvo, imenovan pročelnik fra Ante Marić i svi njegovi članovi.⁵⁰

Osnutkom Povjerenstva za pripremu kauze mučenika hercegovačkih franjevaca pristupilo se pothvatu ekshumacije masovne grobnice u Zagvozdu. Na Radiopostaji »Mir« Međugorje fra Ante Marić je govorio o Povjerenstvu i o tome što bi ono trebalo raditi. To je u Zagvozdu slušao Vlado Čagalj te u »eter« radiopostaje postavio pitanje: »Zašto fratri ne dolaze uzeti kosti ubijenih širokobrijeških fratara u Zagvozdu i ukopanih na Sudišću?« Bilo je to 9. veljače 2005. »Fra Ante Marić odmah je stupio u kontakt i najavio svoj posjet Zagvozdu.«⁵¹

su mu stajali i brčići, ukusno podrezani. Bio je to susret koji se brojio sekundama, ali takav da se – kao posljednji – nikada ne može zaboraviti. I fra Slobodan i on, u oveloj skupini supatnika, strijeljani su oko ponoći 12. ili 13. veljače.« (Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće«, Široki Brijeg, 2014., str. 148. – 149.)

⁴⁹ fra Ante Marić, *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*, Franjevačka knjižnica, Mostar, 2007., str. 126.

⁵⁰ Dopis potpisuju tajnik fra Miljenko Stojić i provincijal fra Slavko Soldo, a odaslan je: 1. fra Anti Mariću Drinovci; 2. Župnom uredu, Drinovci; 3. fra Baziliju Pandžiću, Zagreb; 4. Franjevačkom samostanu, Zagreb-Dubrava; 5. fra Vendelinu Karačiću, Široki Brijeg; 6. fra Jozi Zovko, Široki Brijeg; 7. Franjevačkom samostanu Široki Brijeg; 8. fra Jozi Vasilju, Mostar; 9. Franjevačkom samostanu, Mostar; 10. fra Branimiru Musi, Humac; 11. Franjevačkom samostanu Humac; 12. Pismohrani Provincije, Mostar.

⁵¹ *Isto*, str. 127.



Masovna grobnica u Zagvozdu prije početka otkopavanja

U dogovoru s provincijalom fra Slavkom Soldom napravljeni su dopisi župniku don Jakovu Cikojeviću i načelniku općine Zagvozdo gospodinu Boženku Dediću. Oba su na dopise odgovorili pozitivno, te se moglo pristupiti ekshumaciji.

»Fra Ante se još na Vel. četvrtak 24. ožujka 2005. u Imotskome vidio s načelnikom Zagvozda Boženkom Dedićem i gđom. Gordanom Turić, a dana 4. travnja, ponedjeljak, 2005. godine⁵² su fra Željko Grubišić župnik u Drinovcima, fra Vinko Mikulić iz Gorice, prof. arheolog Tihomir Glavaš i fra Ante Marić u Zagvozdu gdje se sastaju sa župnikom don Jakovom Cikojevićem i načelnikom Boženkom Dedićem, odlaze na lokalitet Đoginu ledinu. Tu su, po kazivanju žitelja Zagvozda, ukopani ljudi koje su partizani mučili i ubili, a među njima su i širokobriješki fratri. Snjegova više nema, proljeće se budi. Početak ekshumacije je dogovoren za 6. travnja, u srijedu, 2005. godine.«⁵³

Kako je dogovoreno, tako se i dogodilo. Na Đoginoj ledini nije rasla šuma, iako je svuda okolo rasla. Ni trava. Samo lišaj i mahovina. Na njoj ni ovce nisu pasle. Cijela su priroda, životinje, ljudi sve to vrijeme do 6. travnja 2005. poštivali to mjesto u kojem su počivali, vidjet će se, izmasakrirani i okrutno ubijeni ljudi. Njihova su tijela nakon ubojstva najprije zakopana u klačinu, pa su ih po jugokomunističkoj zapovijedi prenijeli na Đoginu ledinu. U blizini je prirodna okomita špilja, jako duboka, »bez dna«, kako narod običava kazati. Mogli su ovi ljudi ta tijela, njih 18, baciti u tu provaliju, ali nisu. Ukopali su ih dostojanstveno koliko su god mogli na 80 cm dubine.

Zagvozdo, 6. travnja 2005.

»U Zagvozdu su bili u 9 sati. Sastali se i upoznali s radnicima. Radnici su Josip Prodan, Mirko Krištić i Ivan Čagalj, svi iz Zagvozda. Krenuli su put Sudišća. Najprije su vrtlić očistili od površinske mahovine i lišajeva. Tu skoro da nije bilo ni trave. Na zemlji su ljudi od kamenja poslagali križ, u sami ulaz u vrtlić. Ostaci su mnogih izgorjenih lampaša.

Tiho je započeo probno iskopavanje u jugoistočnom dijelu vrtlića. Nakon 30 do 40 cm naišlo se na prvu ljudsku kost (rebros). Ljudi su po pobožnom običaju odložili alat, prekrstili se i izmolili Očenaš za te pokojne koji tu počivaju. Zatim se uz pomoć načelnika doveo jedan mali bager, te je Mirko u cijelom vrtliću podigao prvi sloj zemlje, desetak centimetara iznad pronađene kosti. U toj dubini nije se naišlo ni na jednu kost. Zemlja se odbacivala na stranu.«⁵⁴

Ubrzo je situacija bila jasna. Stratište je krilo 18 tijela na kojima su vidljive žice kojima su im ruke vezali na leđima. Sve je objavljeno medijima i čekalo se na sudca istražitelja.

»Boženko je Dedić javio da u 8 iz Splita kreće istražni sudac sa svojom ekipom. I stigli su oko deset sati Marko Brdar istražni sudac istražnog centra županijskog suda, zamjenica državne županijske tužiteljice Živana Marušić, sudski vještak za medicinu Marija Definis Gojanović. S prof. su arheologom Tihomirom Glavašem i s fra Antom došli do pronađenih tijela u zajedničkom grobu. Sudac je po propisu uzeo sve podatke, pitao je tko je ovo sve pokrenuo, pa mu je fra Ante Marić sve ispričao: Da je iskapanje pokrenula Hercegovačka franjevačka provincija preko svoga Povjerenstva za pripremu kauze mučenika hercegovačkih franjevaca kojemu je fra Ante pročelnik. Provincija je u tom smislu tražila i dobila dopuštenje od općine Zagvozdo, te unajmila arheologa Tihomira Glavaša, da u provincijsko ime arheološki istraži ima li u tom dočiču pokopanih ljudi, kako tvrde mještani, da su tu ukopani »širokobriješki fratri«. Kad se utvrdilo da je tu uistinu ukop, zajedno su fra Ante Marić i načelnik općine Zagvozdo obavijestili MUP i zatražili da na lice mjesta dođe sudac istražitelj.

Nakon što je sve detaljno pregledano, dogovorili smo se da se radovi nastave, a da sada na radilištu bude i Marija Definis kao vještak za sudsku medicinu, i da se nakon prave arheološke pripreme i ilustriranja na licu mjesta, pristupi ekshumaciji tijela i prijevozu na patologiju kako bi se utvrdio uzrok smrti i njihov identitet.«⁵⁵

⁵² Toga se dana liturgijski slavila Blagovijest jer je 25. ožujka te godine 2005. bio Veliki petak.

⁵³ *Isto*, str. 130.

⁵⁴ *Isto*, str. 147.

⁵⁵ *Isto*, str. 157.

O tome je podrobno u svom dnevniku zapisao prof. arheolog Tihomir Glavaš:

»14. travnja MMV:

Konačno je stigla ekipa za očevid na čelu sa županijskim sudcem istražiteljem Markom Brdarom. Osim njega, tu je dr. Marija Definis Gojanović, medicinski sudski vještak i gđa Živana Marušić, zamjenica državnog županijskog tužitelja, te gosp. Ivan Ančić, kriminalistički policajac iz Splita i dr. Napravili su očevid. Sudac je Brdar preko svoje veze izdiktirao zapisnik o zatečenom stanju masovne grobnice. Nakon toga, na naše iznenađenje, zatražio je ekshumaciju. Po našem mišljenju to nije bilo moguće uraditi na zadovoljavajući način jer kosturi ni izdaleka nisu bili dovoljno oslobođeni zemlje. Svaki pokušaj vađenja teško bi oštetio kosture. Stoga smo diskretno zamolili dr. Definis Gojanović za podršku i zatražili da se započeti posao završi po našem planu. Mada su PVC vreće već bile na brzinu dopremljene, uspjeli smo odgoditi masakriranje i osigurati dalji normalan rad kako smo ga ranije i zamislili. Dr Definis Gojanović nam je obećala pomoć. (...)

15. travnja MMV:

Danas su s nama dr. Marija Definis Gojanović, gosp. Ivan Ančić i gosp. Miran Palčok dokumentarista iz Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika iz Splita koji će grobnicu geodetski snimiti i napraviti drugu tehničku dokumentaciju.

Ovi su nam ljudi bili od velike pomoći. Dr. Definis Gojanović radila je cijeli dan s nama na čišćenju kostura a Ančić je digitalnim foto aparatom snimao svaki detalj po policijskoj i medicinskoj metodologiji. Svaki je kostur dobio svoj broj. Tu smo nomenklaturu prihvatili i mi iz praktičnih razloga i stoga što odgovara i našoj metodologiji.⁵⁶

Tijela su pojedinačno izdvojena, obilježena i 19. travnja odvezena u Split. Slijedila je akcija na terenu. Uzimanje uzorka za DNK analizu od obitelji fratara za koje se smatralo da su u Zagvozdu ubijeni. Najviše se mislilo na skupinu koja se zatekla u hidrocentrali:

fra Bonifacije Majić, 62 godine, bivši profesor i meštar, graditelj konvikta i gimnazijske zgrade

fra Fabijan Kordić, 55 godina, brat pomoćnik – krojač

dr. fra Radoslav Vukšić, 51 godina, ravnatelj gimnazije i profesor

dr. fra Fabijan Paponja, 48 godina, ravnatelj konvikta i profesor

fra Andrija Jelčić, 41 godina, gvardijan samostana

dr. fra Leonardo Rupčić, 38 godina, profesor

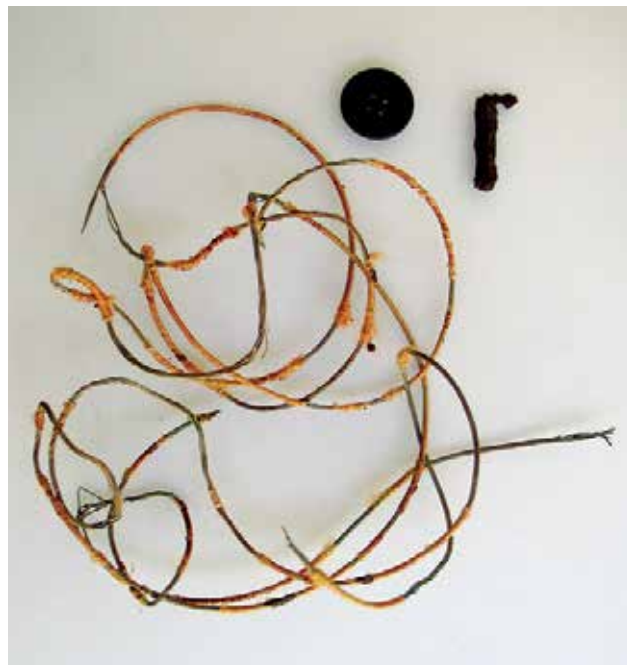
fra Melhior Prlić, 33 godine, brat pomoćnik – stolar

fra Mariofil Sivrić, 32 godine, samostanski vikar

fra Miljenko Ivanković, 21 godina, klerik.

Fra Ante se Marić zanimao za obitelji ovih fratara. U svim je tim obiteljima živo sjećanje na njihove fratere. Iako je prošlo više od 60 godina da su oni ubijeni, djeca braće i sestara tih fratara, njihovi unuci i praunuci, nose njihova imena. I obitelji su ponosne na njih i čuvaju svestost uspomene na njihovu žrtvu. S fra Antom je do obitelji ubijenih fratara išla s. Mila Sesar da bi od njih uzela uzorke krvi.

Iz ove je skupine fratara identificiran samo fra Melhior Prlić. Dogovorom fra Ante Marića i Marije Definis-Gojanović odlučeno je da se proširi skupina za uzimanje uzorka za DNK analizu na sve obitelji fratara koji su ubijeni u Hercegovini, osim mostarske skupine (njih su sedmorica bačeni u Neretvu te nisu imali grobove). Trebalo je uzeti uzorke fra Nevinka Mandića, fra Marka Dragičevića, fra Bone Andačića (oni su odvedeni sa sv. mise u Izbičnu i ubijeni na nepoznatu mjestu), fra Paške Martinca, fra Zdenka Zupca, fra Julijana Kožula, fra Martina Sopte i fra Slobodana Lončara, koji su uhićeni između 10. i 13. veljače. Svi su viđeni u Ljubuškom pa se smatralo da su i ubijeni negdje u blizini. Fra Maksimilijana Jurčića, kapelana i pomoćnog meštra novaka na Humcu, jugokomunisti su uhitili 28. siječnja i odveli u smjeru Vrgorca.



Žica kojom su bili vezani pobijeni u Zagvozdu

Dana 11. kolovoza 2006. ide se na ekshumaciju. Fra Ante Marić, Marija Definis-Gojanović i Ivan Levi Vlašić idu u Gradniće. »S fra Marinkom Šakotom, župnikom, idu na groblje uzeti uzorke obitelji fra Zdenka Zupca. Htjeli su uzeti kosti roditelja, no nije im pošlo za rukom naći ih u kosturnici te uzimaju uzorak fra Zdenkova bra-

⁵⁶ Isto, str. 250.

ta.«⁵⁷ Za identifikaciju fra Zdenka Zupca uzeta je kost brata Nikole Zupca (1909. – 1991.). U tome nam je sve-srdno pomagao Reno.

U laboratoriju u Splitu na odjelu za patologiju na Filulama Marija Definis-Gojanović nastavlja sada laboratorijski posao identifikacije. Vrlo je bitno naglasiti da je prof. dr. Marija Definis-Gojanović stratište u Zagvozdu uzela kao ogledni primjer identifikacije iz jednog desetljećima starog stratišta i sa svojim studentima napravila plakat kako se od jedne masovne grobnice, u ovom slučaju u Zagvozdu, izdvaja jedno tijelo, i kako se postupa tijekom njegove identifikacije. Jedan je primjerak toga plakata darovala fra Anti Mariću i on se danas nalazi u arhivu Vicepostulature.

Identificiran fra Zdenko Zubac

»Na temelju provedene DNA analize izuzetih uzoraka kostiju uspješno se izolira i umnoži DNA pod laboratorijskim brojem Os-39/05. Utvrđeno je da dobiveni genotip pripada muškoj osobi. DNA je uspješno umnožena u 11 lokusa Yfiler PCR Aplikation kit-a. Usporedbom s rezultatima DNA analize uzoraka kostiju pok. Nikole Zupca, brata pok fra Zdenka Zupca, utvrđeno je da se radi o identičnom profilu u svih 11 umnoženih lokusa.

Stoga, izvršenom analizom genskih lokusa i usporedbom s rezultatima DNA analize uzoraka kostiju najuže rodbine, utvrđeno se da kosti ekshumirane u Zagvozdu pod br. tijela 14 pripadaju sada pok. fra Zdenku Zupcu i to s vjerojatnošću pronalaska iste osobe u općoj populaciji od $1 : 1,36 \times 10^{13}$.

Pokojni Zdenko Zubac preminuo je uslijed strijelne rane glave. Pregledom koštanih ostataka utvrđena je strijelna rana glave desnog zatiljnog područja.«⁵⁸

A tijelo broj 14 ekshumirano u Zagvozdu ovako je opisano na patologiji u Splitu:

»15. Ostaci tijela označeni br. 14⁵⁹

- lubanja zaživotno prelomljena, u brojnim nepravilnim, većim i manjim fragmentima; donja čeljust čitava, gornja u dva fragmenta, a ostale kosti lica nedostaju
- svi zubi prisutni, zdravi, bijeli, pravilni; sve osmice prisutne
- na donjem dijelu desne nadlaktice trnasti izdanak kosti s prednje medijalne strane

DNA analizu napravila je Marija Definis-Gojanović sa suradnicima na patologiji u Splitu. Ti su joj nalazi poslužili u predavanjima studentima kao ogledni primjeri identifikacije osobe iz desetljećima stara stratišta.



Fra Zdenkovi posmrtni ostatci su pod brojem 14

- po spajanju lubanjskih kostiju, desno zatiljno vidljiv ulazni otvor strijelne rane (sl. 48)
- desna lakatna kost prelomljena, nedostaje donji dio
- izvrsno očuvan kostur u cijelosti, jakih, širokih kostiju, izraženih hvatišta mišića; nedostaje samo manji dio sitnih kostiju šaka i stopala dok su trupovi kralježaka i krajevi dugih kostiju postmortalno oštećeni (sl. 49)
- oko kostiju desne podlaktice omotana žica
- ostatci žice dostavljeni uz tijelo.

Duljina dugih kostiju: humerus = 35,7 cm, ulna = 29 cm, radius = 26,6 cm, femur = 49,2 cm, tibia = 48,5 cm, fibula 39 cm.

Prema karakteristikama lubanjskih kostiju, zuba, zdjelice i natkoljenične kosti utvrđuje se da se radi o muškoj osobi srednje životne dobi jake osteo-muskularne građe.

Preračunavanjem faktorima po Trotteru i Gleseru dobije se zaživotna visina od 179 cm.

Specifična zaživotna oštećenja: strijelna rana glave.

Za DNA analizu izuzeta su tri (3) zuba.«⁶⁰

Ukop fra Zdenka Zupca

Dana 7. listopada 2007. u 15 sati u župnoj crkvi u Zagvozdu slavljena je sv. misa zadušnica, a potom u mjesnom groblju i ukop petnaest neidentificiranih tijela ekshumiranih u Zagvozdu na lokalitetu Sudišće, koje su u veljači 1945. ubili jugokomunisti. Sv. misno slavlje

⁵⁷ fra A. Marić, *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*, str. 185.

⁵⁸ *Isto*, str. 331. – 332.

⁵⁹ Ovaj broj nije naveden uz broj tijela (15.) kako je u knjizi *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*, već je zaštićen do objave identifikacije. Tek kad je fra Zdenko identificiran objavljeno je i koji je broj njegovo tijelo imalo kada je iskapano.

⁶⁰ *Isto*, str. 309. – 311.



General franjevačkog reda na Širokom Brijegu pokapa pobijene franjevce pronađene u Zagvozdu

predvodio je vikar Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja BDM dr. fra Miljenko Šteko, suslavali su generalni vikar Splitsko makarske biskupije dr. don Ivan Čubelić, župnik Zagvozda don Jakov Cikojević, te preko četrdeset svećenika i fratara iz Hercegovine i imotske krajine. Ukop je obavio mjesni župnik. Sudjelovali su novaci i bogoslovi Hercegovačke franjevačke provincije, časne sestre i nekoliko tisuća vjernika Zagvozda, okolnih župa i iz Hercegovine. Nakon ukopa u pratnji policije krenula je povorka s tijelima identificiranih fratara fra Melhiora Prlića, fra Zdenka Zupca i fra Julijana Kožula na Široki Brijeg. Vjernici mjesta Gorice, Sovića, Gruda uz nogostup su stajali s upaljenim svijećama i svoje ubijene fratre zasipali laticama cvijeća. Posebno je bilo dirljivo na samoj granici i u zaseoku Vlašići. Svi su izašli na cestu s upaljenim svijećama. Na trenutak je zastao i njihov fra Melhior, s ubijenom svojom braćom fra Zdenkom i fra Julijanom, da im zahvali na ljubavi i uzvрати toliko željeni pozdrav. Pred samostanskim vratima svoju su ubijenu braću, nakon šezdeset i dvije godine, dočekala braća samostana, te ih uz molitvu i procesiju donijeli u samostansku kapelu.

Dana 9. listopada 2007. ukopani su posmrtni ostaci identificiranih fratara iz Zagvozda: fra Melhiora Prlića, fra Julijana Kožula, fra Zdenka Zupca u fratarski grob u širokobriješkoj crkvi. U tom su grobu od 1. srpnja 1971. tijela fratara koje su jugokomunisti ubili na Širokom Brijegu 7. veljače 1945. i onih koje su 6. veljače 1945. ubili u Mostarskom Gracu. To su dvanaest ubijenih na Širokom Brijegu: fra Marko Barbarić, fra Stanko Kraljević, fra Ivo Slišković, fra Krsto Kraljević, fra Arkandeo Nuić, fra Dobroslav Šimović, fra Tadija Kožul, fra Borislav Pandžić, fra Žarko Leventić, fra Viktor Kosir, fra Stjepan Majić i

fra Ludovik Radoš. S njima su i oni iz Mostarskog Graca: fra Krešimir Pandžić, fra Leopold Augustin Zubac, fra Roland Zlopaša, fra Zvonko Pandžić, fra Kornelije Sušac i fra Rudo Jurić. Ukupno je u grobu dvadeset i jedan ubijeni fratar. Ispačene kosti ubijenih hercegovačkih franjevaca tiho se pozdraviše i zahvališe Bogu za vječni mir.

Svečanom sv. misom zadušnicom u 11.00 sati general franjevačkoga reda fra José Rodríguez Carballo uz sumisništvo provincijala fra Ivana Sesara i cijele Provincije ukopao je posmrtni ostatke identificiranih fra Zdenka Zupca, fra Julijana Kožula i fra Melhiora Prlića. To je bio nezaboravan dan za Hercegovačku franjevačku provinciju. Na ukopu je bilo veliko mnoštvo puka i sv. misa zadušnica slavljena je pred širokobriješkom bazilikom.

O tome stoji u provincijskom glasilu *Mir i dobro*:

»Fra Melhior Prlić, fra Julijan Kožul i fra Zdenko Zubac imali su 9. listopada, 62 godine nakon smrti, dostojanstven pokop u crkvi u Širokom Brijegu u grobnicu u kojoj su 1971. godine pokopani posmrtni ostaci 18 franjevaca Hercegovačke franjevačke provincije koji su također ubijeni 1945. godine. Partizani su sredinom veljače te godine poubijali ukupno 66 franjevaca među kojima i provincijala Hercegovačke franjevačke provincije. Za grobove njih 36 još se ne zna. Spomenuta trojica identificirana su nakon što su njihovi ostaci 2005. godine pronađeni u jednom vrtu u Zagvozdu kod Imotskoga.

“Ganut sam ovim činom, jer vidio sam suze u očima puka”, rekao je generalni ministar Reda manje braće fra José Rodríguez Carballo. To je bio središnji događaj njegova službenog pohoda Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji od 7. do 10. listopada 2007. godine. (...)

Cijeli prigodni program – pokop, vrlo dojmljiv igrokaz u kojem je 66 mladića i muževa u habitima, u žici, slikovito predstavilo smaknuće fratara (autor: fra Ante Marić), te misa na latinskom ostavili su dubok dojam na desetke tisuća vjernika koji su došli na Široki Brijeg, stotine ministranata i članova FRAMA-e, koji su sudjelovali u svečanom mimohodu, kao i oko stotinu i pedeset svećenika koji su sudjelovali u koncelebraciji. Među njima su uz hercegovačkog bili svi hrvatski provincijali te izaslanik provincijala Bosne Srebrene. U općini Široki Brijeg 9. listopada (utorak) bio je neradni dan.⁶¹

Za ovu sv. misu i ukop Provincija je priredila *Liturgijski vodič, pohod generalnog ministra, Široki Brijeg, 9. listopada 2007.* u kojem su donesene fotografije i osnovni podatci o svim ubijenim fratrima koji su ukopani u fratarsku grobnicu u crkvi na Širokom Brijegu. Tu se uz ostalu ubijenu i ukopanu braću nalazi i kratak životopis s fotografijom fra Melhiora Prlića (str. 13.).

⁶¹ *Mir i dobro*, XXXIX, 3., Mostar, prosinca, 2007., str. 12. – 13.

Dekret pape Urbana VIII.

Sukladno dekretu pape Urbana VIII. i uredbi II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»fra Leo Petrović i 65 subrača«, XI., 1 (20),
Široki Brijeg, 2018., siječanj – lipanj, 2018.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14
88220 Široki Brijeg
HR: Humac 1, p. p. 1, 20352 Vid

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada
13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga... (s naznakom za Vicepostulaturu i nakanu):

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:
žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić



Dragi čitatelji!

Naša kršćanska i naša narodna povijest imala je puno junaka i puno mučenika. Nalazimo se u prelijepom kutku kugle zemaljske koji je uz to geopolitički vrlo važan. Sukobile su se tu različite uljudbe i sve traje do današnjega dana. Sam Bog zna kada će prestati.

U cijelom ovom kolopletu zasigurno trebamo naći svoje mjesto i dopustiti drugomu da i on nađe svoje. Franjevci na Širokom Brijegu od svoga su dolaska razmišljali i djelovali upravo tako. Jugokomunisti su, pak, mislili drukčije. Htjeli su sve zatrti i uspostaviti svoje mišljenje, svoj način življenja i vladanja. Zbog toga ne samo da su pobili franjevske nego su i srušili i zapalili sve ono što su oni podizali. Tako, između ostaloga, nemamo ni pismohranu negdanje Franjevačke klasične gimnazije, iako bi i njima poslije i te kako dobro došla. Tako je to kada se, umjesto barem poštovanja, samo mrzi.

Ni danas stvari u našoj bližoj i daljoj okolini ne stoje puno drukčije. I dalje nas sude i prosuđuju po nekim svojim čudnim mjerilima. No, ne trebamo se svega toga bojati. Ako bismo išli u povijest svoje kršćanske vjere, onda bismo mogli reći da je i Isus skončao kao osuđeni zločinac. Ujedinili su se u tome domaći (židovski vlastodršci) i međunarodni (Rimljani). Pa ipak ništa mu nisu mogli. Isus Krist je uskrnuo te pobijedio smrt. Njegov lik i djelo natkrillili su vrijeme.

Od samoga početka svoje zlodjelo na Širokom Brijegu jugokomunisti su pokušali podvaliti žrtvi, pobijenim fra-

njevcima. U ovom broju glasila donosimo svjedočanstvo iz druge ruke o takvim smicalicama. Imamo i svjedočanstva kako su pokušali snimiti fotografije i film o fratrima s oružjem u rukama, kako su ubili nekoliko svojih boraca zbog toga što nisu htjeli pobiti privedene franjevske. Očito je da se ništa nije dogodilo slučajno. Sve je bilo pomno isplanirano, samo je to trebalo pokriti naknadnim objašnjenjima. Ali nisu uspjeli. Pomogao je puno u tome i mjesni biskup don Petar Čule, kao i tadašnji zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac. Posvjedočili su da su fratri bili nevini, a za to se tada gubila i glava. Naravno, hvala im na tome.

Imajući hvala im na vidu, čovjek se ponekada upita zbog čega nismo dovoljno čvrsti u hodu stazama koje su nam predi utrli. Odlazimo u tuđe daleke zemlje tražeći tamo neku svoju sreću. Istina je da ima poteškoća u našoj domovini, i to s obiju strana granice, ali ako smo iskreni, trebamo priznati da unatoč svemu tomu nikada bolje nismo živjeli. U čemu je onda problem? Očito je da je u našim glavama. Pali smo pred sirenskim zovom odnarođene okoline i povjerovali da su stvari na ovom svijetu relativne. A nisu. Odrasli smo tek ako znamo tko smo i što smo te se ustrajno borimo za svoje vrijednosti.

Naši pobijeni fratri i naš pobijeni puk pali su za više vrijednosti. Imamo li ih snage i mi danas nasljedovati? Razmislimo i neka nam je
mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Utamničeni	41
Stratišta	14	Podsjetnik	45
Pobijeni	16	Povijesne okolnosti	52
Glas o mučeništvu	30	Suočavanje s prošlošću	53
Nagradni natječaj	34	Razgovor	55